

הרב ניסן קפלן

והאר עינינו בתורתך

קראתי בעיון רב את מאמרו של הרב שמעון לוי ("שמעתין" 135) תחת הכותרת: "כיצד נביא את תלמידינו לאהבת התורה". במאמרו מביא הרב לוי את הסיבות לאי-אהבת התורה כפי שנטענו ע"י מורים לתושב"ע ור"מים, שנתלים בגורמים חיצוניים המפריעים ללימוד התורה, ואת דעתו הוא, התולה את הסיבות במערכת החינוך וההוראה. כר"מ ותיק בישיבת "נתיב מאיר" וכמעורה בנעשה בישיבות ובתיכונים הדתיים, אענה אף אני את חלקי בנושא. אקדים ואומר, שהדברים שאכתוב להלן יכולים להתאים, לעניות דעתי, לרוב הישיבות ובתי הספר התיכוניים על אף השוני שבהם, ולרוב התלמידים במערכת זו.

א. ההכרח והחשק

"לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי" (תהלים קי"ט, צב) אמרו ישראל: אלולי תורתך שהייתה עמי, והיא שעשועי, אז אבדתי בעניי. וכן משה אומר יברוך שרעפי בקרבי לעולם לא אשכח פקודיך וכו' הם חיים לישראל, אלולי היא לא היה חיים, וכה"א 'כי הוא חייך' (מדרש תהלים, שם). מכאן מסיק הרב שלמה וולבה בספרו "עלי שור" (שער ראשון, פרק ראשון) שתורה אינה כשאר המקצועות. את המקצוע בוחר לו כל אחד לפי נטיותיו וכשרונו, אולם תורה - בלעדית אין חיים. ולכן המסקנה שאין להשתית את הלימוד על חשק בתורה אלא על הכרח התורה. חשק הוא דבר שברגש ומפעם לפעם הוא נפגע, אולם אם הלימוד הוא מתוך הכרח, הרי חייבים ללמוד גם כשאין כרגע חשק. ההתחלה היא הכרח, החשק יבוא אחר כך, שהרי התורה מעצם טבעה מעודדת ומשמחת את לומדיה, שנאמר: "תורת ה' תמימה משיבת נפש; פקודי ד' ישרים משמחי לב" (תהלים י"ט, ח).

ההכרח הראשוני הוא, לדעתי, השיעור והסדרים בישיבה שבלעדיהם אין כלל כניסה לעולם התורה, וצריך לעשות כל מאמץ להשאירם במתכונתם. מסגרת זו מיועדת לכלל התלמידים ולא רק לאלה אשר יש להם מוטיבציה עצמית ללימוד. הרב יעקב קנייבסקי ("הסטיפלר") כותב: "גם מי שקשה לו, אם יתאמץ מאוד בלימוד התורה יזכה בסייעתא דשמיא להיות גדול בתורה אף על פי שזה הרבה יותר מכשרונו הטבעי" ("חיי עולם", ח"ב פרק י"ב). כל ר"מ יכול להעיד על מספר לא מבוטל של תלמידים שעלו והצליחו בתורה הודות להשתדלותם ולא בזכות כשרונם.

ב. לא בעגלות חדשות

כאשר דוד המלך ביקש להעלות את ארון האלוקים נאמר: "וישלח עזה אל ארון האלוקים ויאחז בו כי שמטו הבקר, ויחר אף ה' בעזה ויכהו שם על השל וימת שם עם ארון האלוקים" (שמו"ב, י-יז). הגמרא אומרת שדוד המלך נכשל בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותו, דכתיב: "ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו" (במדבר י'). ודוד לקח את הארון בעגלה חדשה במקום בכתף (סוטה לה, ע"א). ונשאלת השאלה: מה סבר דוד? הרי בוודאי ידע את הנאמר בתורה: ושמעתי מפי הגאון ר' בצלאל זולטי זצ"ל, רבה של ירושלים, הסבר נפלא: דוד חשב שבמדבר, כבוד התורה היה "בכתף ישאו", אולם בזמננו, שישנן עגלות חדשות לשאת בהן את הארון - זהו כבודה של תורה, ובכך נכשל דוד.

גם אנו נאמר שאת דרך לימוד התורה נעביר לתלמידינו באותה שיטת לימוד שהועברה מדור לדור והוכיחה את עצמה, ולא ב"עגלות חדשות". הלימוד צריך להיות שיטתי, ללא דילוגים וללא "קטעים נבחרים". גמרא, רש"י ותוספות על ידי הבנת הפשט, בתוספת ראשונים ואחרונים במינוח הנכון.

המסכתות הנלמדות בישיבות מתוך סדרי נשים ונזיקין, נבחרו על ידי גדולי ראשי הישיבות בדורות הקודמים לא בכדי, אלא משום שיש בהם יסודות של הבנה ועומק של הגיון וסברה, ואין לשנותם. קריאת הגמרא בניגון ובטעמים מוסיפה להבנת הגמרא, וכאשר כל תלמידי הכיתה חוזרים על הקטע יחד בניגון של שאלה, תשובה ואמירה, הרי זה מוסיף נופך ושמחה ללימוד.

בנוסף, כשלמדתי בישיבה, נאספנו מספר חברים בסמוך לישיבה. לידינו עצרה מכונית הדורה ומתוכה ירד אדם נשוא פנים שביקש מאיתנו לפתוח את הגמרא בדף שלמדנו באותו יום - מסכת קידושין דף ז, ע"א - וקרא את העמוד מהמילה הראשונה ועד האחרונה בניגון ובטעמים המתאימים. מאופן קריאתו ראינו שתלמיד חכם לפנינו. (היה זה די"ר יוסף בורג, שהיה אז שר הפנים במדינת ישראל).

ג. אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה

ללא עמל בתורה לא נשיג את אהבת התורה. לעני"ד, המגמה לחלק את מספר דפי הגמרא למבחן הבגרות בין כיתות יא ו-יב פוגעת בחינוך לאהבת התורה, זאת מפני שהתקדמות רק בחומר המבחן, 20 דף בכל אחת מהכיתות, לא מחייבת את התלמידים להתאמץ כדי להגיע להישגים. אולם כשנבחנים בכיתה יב על כל החומר, הרווח הכפול:

- א. אפשר בכיתה יא ללמוד במשך כל השנה כשלושים דפים, בעיון וללא לחץ, וכך להקנות לתלמידים, שהם כבר בוגרים דיים, מושגים והכוונה בלימוד הגמרא.
- ב. 40 הדפים הנלמדים בכיתה יב מחייבים השקעה רבה: להתמיד, לא לבזבז זמן

ובנוסף ללימוד עצמי, מתרגלים לשבת זמן רב מבלי להתבטל. כך מכינים עצמם התלמידים היטב ללמוד בישיבות ההמשך. זכורני לפני שנים, בעת שהתלמידים התכוונו למבחן הבגרות, ניגש אלי תלמיד ואמר: לעולם "לא אסלח" לרב על זה שגרם לי "לדבר בלימוד" בדרך שבין חדר האוכל לפנימיה. למותר לומר עד כמה שמחתי לדברים אלה.

לסיום, אביא דברים שנכתבו בספר "בניין עולם" (פרק י"א, סעיף ד): "והעיד הגאון ר' מאיר קרליץ ז"ל: דהמעלות בתורה שהשיג אחי בעל ה"חזון איש" ז"ל, שהפליאו עד למאוד, הוא ע"י שהיה מתחנך הרבה לקב"ה בבקשת הדעת, והיה מכוון מאוד ב"שמונה עשרה" בברכת "אתה חונן" ועל ידי התפילה זכה לכל ההשגות הנוראות".

וגם אני תפילה ליושב במרומים שיטע בנו ובתלמידיו אהבת תורה ויראת שמים, להבין ולהשכיל, לשמוע, ללמוד וללמד את כל דברי תלמוד תורתך באהבה.